



ONOPGEEFBAAR VERBONDEN
KERK & ISRAËL VELUWE



CLASSICALE COMMISSIE KERK EN ISRAËL VELUWE

NIEUWSBRIEF SEPTEMBER 2024

Voorwoord

'De kerk heeft Jezus ontvoerd.' Dat zinnetje kwam ik onlangs ergens tegen. Ergens, ik weet jammer genoeg niet meer waar. Maar het nestelde zich hardnekkig in mijn gedachten. De kerk heeft Jezus ontvoerd, namelijk uit zijn oorspronkelijke omgeving, en dat was de wereld van het jodendom. Dat was Israël. Dat was (en is) het volk waarmee de Eeuwige eens een verbond sloot. En een verbond met de Eeuwige is een eeuwig verbond. Zoiets lezen we bijvoorbeeld in Jesaja 54:10.

Een andere profeet, Zacharja, zag toen het volgende voor zich: Tien mannen uit volken met verschillende talen zullen een joodse man bij de slip van zijn mantel grijpen met de woorden: wij willen ons bij u aansluiten, want wij hebben gehoord dat God bij u is (Zacharja 8:23). Tien mannen, dat is een *minjan*, een complete gemeenschap. Heel voorzichtig ga je dan denken aan heidenen die, net als die vrouw die al twaalf jaar haar leven aan het verliezen was, Jezus vastpakte bij de slip van zijn kleding, en het leven keerde in haar terug.



Maar even wachten: die slip van zijn kleet, wat was dat? Dat was niet anders dan de hoek van het gebedskleet dat elke wetsgetrouwe jood droeg onder zijn opperkleet. Dat was het gedeelte met die draden of kwastjes (zie hier boven) die herinneren aan alle geboden van de Eeuwige, opdat de drager die zou naleven. (Lees het maar na in Numeri 15:37-40.) Met andere woorden, wat Zacharja voor zich zag was dat mensen uit de volken, niet-joden, zich willen aansluiten bij een joodse man die de geboden van de Eeuwige wil naleven. Ze willen hem niet ontvoeren uit zijn eigen wereld, ze willen met hem meegaan. Zoiets was al eens eerder gebeurd. Het wordt heel kort verteld in Exodus 12:38. Een grote groep mensen van allerlei herkomst trok mee met de Israëlieten uit Egypte.

Friedrich-Wilhelm Marquardt, een theoloog die zich intensiever dan intensief heeft beziggehouden met de relatie joden–christenen zag daarin een beeld van de kerk. In die mensen van allerlei herkomst, volgens een andere vertaling: volk van allerlei slag, of nog erger: een zootje ongeregeld. Daar heb je de kerk. We mogen niet te hoog van de toren blazen. Laat staan dat we Jezus arrogant zouden proberen te ontvoeren. Maar met hem meegaan? Daar gaat het om.

En dat is wat wordt bedoeld met die woorden uit de kerkorde van de Protestantse Kerk over een onopgeefbare verbondenheid. Wat dat allemaal concreet voor vragen oproept, daar hebben we onze handen meer dan vol aan. En daar willen we als klassicale commissie ook volop aan meedoen. Zoals met wat we willen doorgeven in deze nieuwsbrief. Want we willen met elkaar meegaan met die ene joodse man. En we willen hem niet ontvoeren.

Namens de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe,
Leo IJkel



Ds. Leo IJkel

Emeritus predikant te Apeldoorn en penningmeester van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe van de Protestantse Kerk Nederland.

Salomonszegel 60, 7322 EX Apeldoorn

Tel.: 055 366 43 68 | e-mail: marleo.ijkl@hetnet.nl



Actueel

6 oktober: Israëlzondag 2024

Op 6 oktober viert de kerk Israëlzondag. Deze zondag wordt in de kerkorde dan ook expliciet genoemd. Het is een zondag om in het bijzonder stil te staan bij onze verbondenheid met het volk Israël.

Er is gekozen voor de eerste zondag van oktober omdat in deze periode de grote Joodse feesten vallen. Dit jaar herinnert de datum aan 7 oktober 2023, toen Israël op verschrikkelijke wijze werd aangevallen door Hamas en er een oorlog begon.

Ongetwijfeld zal dit een plek krijgen in de gebeden.

Meer dan anders zien we de noodzaak om antisemitisme te bestrijden.

De doelstelling van een speciale Israëlzondag is drievoudig: om daarmee gestalte te geven aan de liefde voor het volk Israël, ons te bezinnen op de relatie van de Kerk met Israël én om te bidden voor het volk Israël.

Van verschillende kanten wordt materiaal gemaakt en aangereikt.



De [Protestantse Kerk](#) sluit aan bij het jaarthema en het Oecumenisch leesrooster met als thema:

Voor wie is het koninkrijk?

Er is een [preekschets](#) bij Marcus 10:13-16 (Jezus zegent de kinderen) van de hand van ds. B. Gijsbertsen met liedsuggesties.

Rabbin Shmuel Katz schrijft een [achtergrondartikel](#) over de zegen die ouders geven aan hun kinderen en de betekenis daarvan.

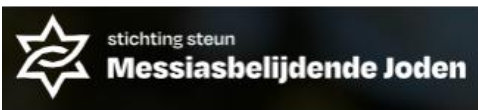
Medewerker voor Kerk en Israël Johanna Tanja geeft in een [verdiepend artikel](#) een overzicht hoe er in het jodendom gedacht is over Gods koningschap en koninkrijk.



Omdat dit jaar voor het eerst het materiaal is gemaakt door de Protestantse Kerk in samenwerking met het Centrum voor Israël Studies (CIS) is er ook een gezamenlijke folder (te bestellen en uit te delen voor gemeenteleden) en een preekschets van ds. J.M.J. Kievit (CGK). Voor de kinderen is er een filmpje van de Israëlwerker Geert de Kort over de zegening van kinderen tijdens de sabbat.

Klik [hier](#) voor een overzicht van het materiaal. De folder voor gemeenteleden van de Protestantse Kerk en het CIS is gratis verkrijgbaar.

Maak daar royaal gebruik van! Via [de webshop van de Protestantse Kerk](#) zijn ze (per 50 stuks) te bestellen en ze worden snel verstuurd.



De Stichting Steun Messiasbelijdende Joden heeft als thema voor Israëlzondag gekozen:

Goeddoen aan de huisgenoten van het geloof. Materiaal is via haar [website](#) te bestellen.



Christenen voor Israël biedt materiaal aan dat sterk aansluit bij de actuele politieke situatie in het Midden-Oosten. Ds. Frank Heikoop schreef een preekschets bij Psalm 83, over Israël dat omringd wordt door vijanden.



De classicale werkgroep Kerk en Israël Zuid-Holland houdt op donderdag 12 september een morgen voor predikanten ter voorbereiding op de Israëlzondag.

Rabbin Tzvi Marx zal dan spreken over het Koninkrijk van God. Van 11.00-13.00 uur in

de **Alexanderkerk, Springerstraat 340, Rotterdam**. Aanmelden is mogelijk via [de website](#) van de classicale werkgroep.

Een goede en gezegende Israëlzondag toegewenst!

Ds. Nico van den Houten



Ds. Nico van den Houten, ambassadeur voor het werk van Kerk en Israël vanuit de Protestantse Raad voor Kerk en Israël.
Lid van de classicale commissie Kerk en Israël Veluwe van de Protestantse Kerk Nederland.
Predikant van de Kleopasgemeente te Ede.
Mr. Beelpark 36, 6716 EW Ede
Tel.: 0318 30 73 21 | e-mail: predikant@kleopasgemeente.nl



Bijbelstudie

De Cantica in Lukas 1 en 2

Eerder verschenen in Hervormd Nunspeet



In de Adventstijd wordt regelmatig gezongen uit de zogeheten Cantica van Lukas 1 en 2: de Lofzangen van Maria, Zacharias en Simeon. Een vraag die hierbij gesteld kan worden is of in deze liederen sprake is van Joodse Messias-verwachting. Immers, het zijn liederen van Joodse mensen die leefden in een tijd van sterke Messiasverwachting.

Lezen: [Lukas 1:46–55](#) (Lofzang van Maria); [Lukas 1:67–75](#) (Lofzang van Zacharias); [Lukas 2:29–32](#) (Lofzang van Simeon)

1. Zacharias

Zacharias is een priester van wie wordt verteld, dat hij – samen met zijn vrouw Elisabet, een nakomelinge van Aäron – *‘rechtvaardig was voor God en onberispelijk wandelt volgens alle geboden en verordeningen van de Heere’* (Lukas 1:5,6 HSV.) Zij behoren dus tot de *tsaddikim*, tot de rechtvaardigen onder de Joden.

Na een lofprijzing in de stijl van de Psalmen (vers 67) volgt in de verzen 68–75 een loflied op de verlossende daden van God jegens Israël.

- *‘Hoorn van zaligheid’* (vers 69) : *‘hoorn’* is altijd een aanduiding van macht.
- *‘In het huis van David’* (vers 69): Zacharias spreekt over een koningsdynastie, die al eeuwen niet meer had geregeerd. Hier klinkt duidelijk de verwachting door van herstel door een Messiaanse koning.
- *‘Verlossing van onze vijanden en uit de hand van allen die ons haten’* (vers 71): de onmiddellijke nood van Israël door de eeuwen heen wordt hier verwoord; het gaat niet slechts om politieke vijanden, maar ook om persoonlijke: de antisemieten van alle eeuwen.
- *‘Hem zouden dienen zonder vrees’* (vers 74): bevrijd van de Romeinse overheersing kan de dienst aan de Allerhoogste *‘in heiligheid en gerechtigheid’* (vers 75) worden geleefd.

Johannes wordt door zijn vader profeet en heraut van de Here genoemd om Zijn volk *‘kennis van redding te schenken’*, om licht te brengen aan hen die leven in duisternis en schaduw van de dood. Heel dit loflied is gericht op een rijk van vrede voor Israël door de komende Messias. Over de volken in dit lied (nog) geen woord!

2. Maria

Ook in de Lofzang van Maria is met name Israël in beeld. Zie het slot van dit lied, vers 54 en 55: *‘Hij heeft het opgenomen voor Israël, Zijn knecht (...), zoals Hij gesproken heeft tot onze vaders, tot Abraham en zijn nageslacht, tot in eeuwigheid’*. De HEERE brengt door de daad aan Maria de verstrooide schapen van het huis van Israël thuis, want dit is de bedoeling van de vleeswording van de Thora: het herstel van Israël. Maria spreekt meerdere keren over de macht van God haar Zaligmaker: vers 49, 51 en 52.

3. Simeon

Simeon is – net als Zacharias en Elisabet – een *tsaddiek*, een rechtvaardige: *‘die man was rechtvaardig en godvrezend’* (Lukas 2:25b). *‘Hij verwacht de vertroosting van Israël’*. Dit is een vaste uitdrukking van de Messiaanse hoop, zoals die klinkt in bijvoorbeeld Jesaja 40:1 *‘Troost, troost Mijn volk’* en Jesaja 52:9 *‘want de HEERE heeft Zijn volk getroost, Hij heeft Jeruzalem verlost’*. De rechtvaardigen zijn de rest van Israël, zij wachten op de vertroosting. Als die komt, staan zij niet meer alleen. Zij leven plaatsvervangend voor het hele volk. Dat leven is steeds zwaarder geworden; zij zijn niet alleen voor het volk Israël de plaatsbekleders, maar hiermee ook voor de volkeren. Daarom is het voor Simeon een grote troost, dat hij weet, dat hij niet door opvolgers, maar door de Gezalfde Zelf afgelost zal worden. Hij noemt deze *‘een licht om de heidenen te verlichten en Israël te verheerlijken’*. De Messias is het hart van het volk: *‘het heil is uit de Joden’* (Johannes 4:22.) De ingewijden van de volken herkennen het Messiaanse heil als uitstraling van Israël.

Conclusie

In de lofzangen van Lukas 1 en 2 wordt de Messias met name verwacht als verlosser van Israël. Daarbij wordt Hij meer geduid als Koning en heersend, dan als priester en verzoenende Messias. In die zin is er sprake van een Joodse Messiasverwachting. Vooral de Lofzang van Zacharias is uitsluitend Israëlitisch; in die van Simeon komen daarnaast ook de volken in beeld.

Marinus ten Brinke

Lid van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe

Hieronder volgen D.V. de activiteiten in de eerste helft van het seizoen 2024-2025:

11 september: studiedag in Nijkerk voor predikanten

Op woensdag 11 september houdt Christenen voor Israël een studiedag voor predikanten. Het thema van de bijeenkomst is: **CHRISTENEN VOOR ISRAËL**.
'Spreken over Israël'.

De bijeenkomst vindt plaats in het Israëlcentrum en begint om 10.00 uur. Spreken over Israël is in deze tijd beladen en staat mogelijk onder druk. Wat doen we met de Israëlzondag op 6 oktober? Daarover gaan de aanwezigen in gesprek, ook om elkaar te bemoedigen.

Sprekers zijn: rabbijn S. Katz uit Amsterdam en ds. C.G. Kant uit Nijkerk. Er zal volop gelegenheid zijn om elkaar te ontmoeten.



WOENSDAG **11 september**, studiedag voor predikanten.
Israëlcentrum, Henri Nouwenstraat 34, 3863 HV Nijkerk
Aanvang: 10.00 uur (inloop vanaf 9.30 uur)
Kosten: € 15,--
Aanmelden uiterlijk 7 september via de website van Christenen voor Israël: <https://www.christenenvoorisrael.nl/activiteiten/studiedag-voor-predikanten-op-11-september-over-spreken-over-israel>



18 september: Cursus Bijbels Hebreeuws start weer in Beekbergen



Ds. Jan Lammers uit Beekbergen start voor de tiende keer een cursus Bijbels Hebreeuws. De cursus heeft vaste voet gekregen in Beekbergen. Er is dan ook een speciale naam bedacht voor de cursus en wel BAAQA HAARIEM. Dat is Beekbergen in het Hebreeuws.

HAARIEM is het woord voor bergen. BAAQA betekent 'bikken'. 'Beek' in 'Beekbergen' hangt samen met het bikken van ijzererts in vroeger tijden in deze regio. En 'bergen' slaat op de bergen afval die dit bikken met zich meebracht. De Zwarte Bergweg in Lieren en de Smittenberg in Beekbergen zijn namen die daaraan nog herinneren. Ook de namen Voskuilen en Wolfskuilen van straten in Lieren blijken hiermee te maken te hebben.

Doel van de cursus is om vertrouwd te raken met de taal waarin het Oude Testament geschreven is. Het Oude Testament gaat veel meer voor je leven als je (enige) kennis van de grondtaal hebt.

De cursus van 2 x 7 lessen wordt op woensdagavonden gehouden in het gebouw van de hervormde gemeente. De cursus van 14 lessen kost € 63,— (€ 32 in september en € 31 in januari). Het gaat om € 4,50 per les.

De cursus begint op woensdag 18 september. De volgende data in 2024 zijn:

25 september, 9 oktober, 30 oktober, 13 november, 27 november, 11 december, en in 2025: 8 januari, 22 januari, 5 februari, 26 februari, 5 maart, 19 maart en 2 april.

Lessen die door overmacht uitvallen, worden ingehaald.

Opgeven (het liefst per e-mail) bij ds. Jan Lammers, Van Schaffelaarweg 38, 7361 AG Beekbergen; tel. 06 40 32 71 09, e-mail: jan@jrlammers.nl



Naast deze beginnersgroep zijn er nog drie groepen van min of meer gevorderden. Wie al enige kennis van het Hebreeuws heeft, kan bij ds. Jan Lammers informatie vragen over tijd, plaats en kosten van deze cursussen.



WOENSDAGAVOND 18 september: start Hebreeuwse lessen.
Daarna **25 september; 9 en 30 oktober; 13 en 27 november; 11 december; 8 en 22 januari; 5 en 26 februari; 5 en 19 maart; en 2 april.**

Locatie: **gebouw van de hervormde gemeente Beekbergen, Hoogepad, Papenberg 5**, (schuin tegenover de kerk, aan de andere zijde van de Dorpstraat)

Aanvang: 19.30 uur, einde: 21.00 uur Kosten: 14 lessen € 63

Cursusleider: ds. Jan Lammers, lid van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe
Tel. 06 40 32 71 09 | e-mail: jan@jrlammers.nl



23 september: Studiekring Leerhuis Ede over Leviticus

Dit jaar vervolgt het leerhuis Ede de Leviticusstudie 'Hart van de Thora' aan de hand van het boek 'Leviticus' van de bekende Britse rabbijn Jonathan Sacks.

De data zijn:

maandagen 23 september, 14 oktober, 18 november en 9 december 2024, 13 januari, 10 februari, 10 maart en 7 april 2025 in De Ark te Ede.



MAANDAG 23 september Studiekring leerhuis Ede

Daarna: **14 oktober, 18 november, 9 december, 13 januari,**

10 februari, 10 maart en 7 april

De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede

Aanvang: 20.00 uur, afsluiting: 21.30 uur

Info: Gert Sleeuwenhoek, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: gsleuwenhoek@gmail.com



26 september: Israëlavond Barneveld met Messiasbelijdende Gertrud Bakker

Op donderdagavond 26 september houdt de werkgroep Israël & onze gemeente een Israël-avond met de Messiasbelijdende Gertrud Bakker. Zij hoopt te spreken over de gelijkenissen van Jezus vanuit Joods perspectief.

Gertrud Bakker is Joods en kwam op latere leeftijd tot geloof. Op de [website van uitgeverij Scholten](#) die haar drie boeken uitgaf staat dat zij de Bijbel een diamant noemt, waarin zij elke keer een nieuw licht naar boven ziet komen. Door te kijken naar de Hebreeuwse context laat Gertrud een ander licht schijnen op de Bijbelse verhalen.

Ze schrijft: 'De bijbel is een studieboek voor mij. Ik lees er elke dag een uur of drie in. Vooral 's avonds, direct na het eten. Dan duik ik achter de computer en ga ik woorden opzoeken en zoek ik naar verbanden.'



De avond begint om 20.00 uur. Vanaf 19.30 uur bent u welkom. De toegang is gratis. Wel wordt er een collecte gehouden voor een goed doel voor Israël. Er is een boekentafel aanwezig en er kunnen producten uit Israël gekocht worden.



DONDERDAG 26 september Israëlavond met Gertrud Bakker
in de Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70 te Barneveld.

Aanvang: 20.00 uur, Inloop vanaf 19.30 uur

Info: israel@hervormdbarneveld.nl

Toegang is vrij, er is wel een collecte voor een goed doel voor Israël.



2 oktober: kinderprogramma Rosj Hasjana in Ede



Op woensdagmiddag 2 oktober wordt er in De Ark-Ede een middag voor kinderen gehouden over Rosj Hasjana, het Joods Nieuwjaarsfeest.

Kinderen kunnen er luisteren naar Anja Hoolwerf die deze middag verzorgt, zingen, spelletjes spelen en knutselen. Alle kinderen van de basisschool zijn welkom van 16.00-17.00 uur.



WOENSDAG 2 oktober Kinderfeest over Rosj Hasjana (Joods Nieuwjaar)

De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede

Inloop: 16.00 uur, einde: 17.00 uur

Info: Gert Sleuwenhoek, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: gsleuwenhoek@gmail.com



5 oktober Stadswandeling Joods Elburg



Op zaterdag 5 oktober, voorafgaand aan de Israëlzondag op 6 oktober, houdt de Kerk en Israël-werkgroep van de hervormde gemeente Oldebroek een stadswandeling door Joods Elburg.

Tijdens de tocht leidt een gids van sjoel Elburg de deelnemers langs historische panden en plekken waar Elburgse joden hebben gewoond en gewerkt, inclusief onderduikadressen, en wordt er verteld wat de joodse Elburgers tijdens de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt.

De kosten voor de stadswandeling zijn: € 4,50 per persoon. De stadswandeling begint om 14.00 uur.

De werkgroep wil graag weten hoeveel mensen er meegaan, mede in verband met het minimale aantal deelnemers dat voor de wandeling nodig is. U kunt zich opgeven bij dick_runherd@hotmail.com Graag vóór 15 september.



ZATERDAG 5 oktober: stadswandeling Joods Elburg

Locatie: **Graaf Hendriksteeg 2, Elburg**

Aanvang: 14.00 uur, wandeling duurt ongeveer een uur

Kosten: € 4,50

Opgeven vóór 15 september bij dick_runherd@hotmail.com



15 oktober: Lezing in Ermelo, Messiasbelijdende Joden in Israël

Wat is Bijbels gezien de betekenis van de groep Messiasbelijdende Joden? Messiasbelijdende joden (MBJ) behoren tot het Joodse volk, maar ze zijn ook onze broeders en zusters in Jezus Christus.

Rond de MBJ speelt een groot aantal vragen.

Onder andere: Is er plaats voor deze groep joden in de Israëlische samenleving?

- Welke groei maken zij door?
- Lezen ze het Oude en Nieuwe Testament net zoals wij?
- Wat betekent het joods-zijn voor hun godsdienstige beleving?
- Vieren zij de Bijbelse feest- en gedenkdagen?
- Laten zij zich besnijden en dopen?
- Welke contacten hebben zij in Israël met bijvoorbeeld Arabische christenen?
- Wat kunnen we van hen leren?



Zouden MBJ zich thuis voelen in één van onze kerkelijke gemeentes en hoe kijken we Bijbels gezien tegen de MBJ aan? Vormen ze wellicht de voorbode waarvan Zacharja 12:10-14 spreekt, dat het Joodse volk eens zijn Messias zal (h)erkennen?

Spreker tijdens deze avond is Albert Groothedde. Albert Groothedde woonde met zijn gezin ruim vijf jaar in Israël en leefde intensief mee met een Joods-Messiaanse gemeente. Vanuit zijn ervaring vertelt hij in deze lezing over het leven van Messiasbelijdende Joden in Israël.



DINSDAG 15 oktober: Lezing drs. Albert Groothedde
Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo
Opening: 20.00 uur, kerk open om 19.30 uur, sluiting: 21.45 uur
Toegang: vrij, koffie en thee gratis

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo

Info: secretariaat Nel Kommers, tel. 0341 55 61 80 | 06 22 48 81 58 | e-mail: pa.kommers@planet.nl
Meer info: <https://www.hervormd-ermelo.nl/westerkerk> Klik op: activiteiten/agenda



23 oktober: Lezing in Nunspeet over De Bergrede

Op woensdag 23 oktober en woensdag 13 november verzorgt ds. Koos Snaterse lezingen over 'De Bergrede (Matteüs 5-7) vanuit joods en vanuit christelijk perspectief'.

Deze lezingen zijn georganiseerd door de commissie Kerk en Israël van de hervormde gemeente Nunspeet.

Ds. Snaterse is emeritus predikant en voorzitter van de Protestantse Raad voor Kerk & Israël.

WOENSDAG 23 oktober en 13 november: Lezingen over De Bergrede
Kerkelijk Centrum De Wheme, Ds. De Bouterlaan 5, 8071 GX Nunspeet

Parkeren kan op het plein bij de kerk.

Aanvang: 20.00 uur

Toegang: gratis



24 oktober: Open avond Leerhuis Ede over de joodse najaarsfeesten



Op donderdagavond 24 oktober gaat het in De Ark te Ede over de joodse najaarsfeesten:

- Joodse Nieuwjaar
- Grote Verzoendag
- Loofhuttenfeest.

Spreker is ds. Henk Poot, ook bekend door zijn lezingen namens Christenen voor Israël.



DONDERDAG 24 oktober: Open avond Leerhuis Ede over de joodse najaarsfeesten.

De Ark, Heyendaal 10, 6715 JM Ede

Aanvang: 20.00 uur

Info: Gert Sleuwenhoek, tel. 0318 62 34 94 | e-mail: gsleuwenhoek@gmail.com



12 november: Israëlavond Barneveld over actualiteit rond Israël

Op donderdagavond 12 november houdt de werkgroep Israël & onze gemeente een Israël-avond in de Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70 te Barneveld. Voor deze avond is uitgenodigd ds. Arenda Haasnoot. Het onderwerp dat zij wil bespreken zal te maken hebben met de actualiteit rond Israël.

Ds. Arenda Haasnoot is gemeentepredikant in Spijkenisse. Met name na de aanslag op 7 oktober laat zij, gedreven door haar liefde voor Israël, veel van zich horen (onder andere op X) over de huidige situatie rond Israël en het opkomend antisemitisme.

De avond begint om 20.00 uur. Vanaf 19.30 uur bent u welkom. De toegang is gratis.

Wel wordt er een collecte gehouden voor een goed doel voor Israël. Er is een boekentafel aanwezig en er kunnen producten uit Israël gekocht worden.



Romeinen 11: 13-32



DINSDAG 12 november: Israëlavond met ds. Arenda Haasnoot
Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70, Barneveld
Aanvang: 20.00 uur, inloop vanaf 19.30 uur
Toegang is vrij, er is wel een collecte voor een goed doel voor Israël.
Info: israel@hervormdbarneveld.nl



12 november: Lezing Ermelo over antisemitisme

Op dinsdagavond 12 november vindt er in Ermelo een lezing plaats van ds. H. Poot, over
‘Antisemitisme en de strijd om Jeruzalem’.



Strijd tegen boze geesten in de hemelse gewesten? Deze avond wordt georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo. Ds. Poot is hervormd predikant en spreker voor Christenen voor Israël.

Eeuwenlang, tot op de dag van vandaag, zijn Joden de verschoppelingen van de wereld. Puur rationele verklaringen voor Jodenhaat voldoen niet hiervoor. Als Haman zijn plan had kunnen uitvoeren was het Joodse volk er niet meer geweest, met als gevolg dat Christus niet geboren kon worden. Is Haman niet het beeld van een mens, die speelbal is van demonische machten om het heil te blokkeren? In het Evangelie van Johannes wordt Satan de ‘overste dezer wereld’ genoemd (Johannes 12:31; 14:30; 16:11.)

Onderschatten we niet teveel de kracht van Satan? Is de strijd in het Midden-Oosten alleen maar een strijd om een stuk grond of spelen andere machten en krachten een rol? Wat heeft Satan op het oog met de strijd om Israël en Jeruzalem? Waar loopt deze strijd op uit en wat betekent dit voor ons gebed? In deze bijeenkomst gaat het om wat de Bijbel hierover te zeggen heeft. Er zal een boekentafel aanwezig zijn



DINSDAG 12 november: Lezing ds. H. Poot over ‘Antisemitisme en de strijd om Jeruzalem’.

Westerkerk, Oude Nijkerkerweg 4, 3853 JS Ermelo

Aanvang: 20.00 uur, einde 21.45 uur; kerk open om 19.30 uur

Toegang is vrij, wel wordt er een collecte gehouden ter bestrijding van de onkosten.

Georganiseerd door de Commissie Kerk en Israël Ermelo



16 januari: Studiedag in Veenendaal met dr. Mark S. Kinzer

Donderdag 16 januari 2025 hoopt de Jules Isaac Stichting voor het eerst sinds 2018 weer een studiedag in de Veenendaalse Poortkerk te kunnen houden met Mark Kinzer. Het thema is: Messiaanse joden en joodse christenen samen. Mark Kinzer zal de aanwezigen op 16 januari meenemen op zijn persoonlijke reis en zoektocht vanaf de publicatie van zijn [Postmissionary Messianic Judaism](#) in 2005 tot de oprichting van [Yachad BeYeshua](#) in 2019.



Jules Isaac Stichting

Postmissionary Messianic Judaism staat voor een nieuwe vorm van messiaans jodendom dat volgens Mark Kinzer de potentie heeft om te dienen als een brug tussen joden en christenen.

Yachad BeYeshua is een internationale oecumenische gemeenschap van Joodse volgelingen van Jezus. Mark Kinzer is een van de oprichters en een dragende kracht ervan. *Yachad BeYeshua* betekent 'Een in Jezus' en staat voor een wereldwijde fellowship van Joden die Jezus belijden als Messias. Het is een uniek online platform voor Joden uit allerlei kerkelijke en niet-kerkelijke richtingen die in Jezus geloven. Wat hen verbindt is hun geloof in Jezus en het grote belang dat zij hechten aan hun Joodse identiteit. Yachad BeYeshua voorziet in een grote behoefte.

[Edjan Westerman](#) zal een respons geven op Kinzers lezing. Jeroen Bol, voorzitter van de Jules Isaac Stichting, zal daarna een lezing verzorgen waarop dr. Mark Kinzer zal reageren. Een forumdiscussie met de drie sprekers staat ook op het programma. Er zal ruim gelegenheid zijn om vragen te stellen.

De lezingen zullen in het Engels worden gegeven zonder vertaling. Het volledige programma staat op [de website](#) Daar kunt u zich ook opgeven voor deze studiedag.



DONDERDAG 16 januari 2025: Studiedag met dr. Mark Kinzer
Poortkerk, Poortjesgoed 1, Veenendaal

Tijd: 10.00-16.00 uur, kerk open om 09.30 uur

Kosten: € 35,-- per persoon (inclusief koffie/thee en een lunch).

Het tarief voor studenten en mensen met een uitkering op bijstandsniveau bedraagt € 25,-- per persoon.

Georganiseerd door de Jules Isaac Stichting.

Info: <https://julesisaacstichting.org/een-studiedag-met-dr-mark-s-kinzer-op-16-januari-2025/>



17 januari: Theologisch symposium in Ede met dr. Mark S. Kinzer

Vrijdag 17 januari 2025 zal er een symposium plaatsvinden aan de CHE te Ede met dr. Mark S. Kinzer. Dr. Kinzer zal dan een lezing geven over de betekenis van messiaans jodendom voor de ecclesiologie.



Jules Isaac Stichting

De titel van zijn lezing luidt: *Postmissionary Messianic Judaism: Necessary Hinge for Bilateral Ecclesiology in Solidarity with Israel*. Drie Nederlandse theologen zullen op Kinzers lezing reageren en met hem in gesprek gaan:

- professor dr. Arnold Huijgen, PThU Amsterdam
- professor dr. Henk A. Bakker, VU Amsterdam
- dr. Arco den Heijer, universitair docent aan de Theologische Universiteit Utrecht.

Er zal ruim gelegenheid zijn om vragen te stellen aan Mark Kinzer en de drie respondenten. De lezingen zullen in het Engels worden gegeven zonder vertaling.

Wie is Mark S. Kinzer?

De Amerikaanse Jood Mark S. Kinzer (1952) behoort zonder meer tot de belangrijkste messiaans-joodse theologen van dit moment. Hij groeide op in een conservatief Joods gezin. In 1971 kwam hij tot geloof in Jezus, in Messiah Yeshua zoals hij zelf zegt. Hij was toen negentien jaar.

Al snel daarna wist hij dat zijn nieuw gevonden geloof in Jezus binnen de context van het jodendom uitgeleefd zou gaan worden. Anders gezegd, van het begin af aan stond het voor Kinzer vast dat zijn geloof in Jezus geen breuk met zijn jood-zijn en met het jodendom betekende.

Zijn nieuwe geloof in Jezus bleek het begin van een fascinerende ontdekkingstocht waaraan hij de rest van zijn leven ging wijden: hoe tegelijk voluit jood te zijn én voluit gelovige in Jezus als de Messias van Israël en de Zoon van God. En, hoe tegelijk deel uit te maken van de ecclesia, de gemeente van Christus, én van het Joodse volk. De klassieke opvatting zowel van christelijke als van Joodse zijde is dat dit niet tegelijk kan. Je bent óf jood, óf je bent christen.

Kinzer is tot een heel andere conclusie gekomen: het kan wel degelijk. Hij heeft er na verloop van jaren in een nieuwe kijk op de ecclesiologie theologisch woorden aan weten te geven: 'bilaterale ecclesiologie'. Bilaterale ecclesiologie staat voor een opvatting over het wezen van de Kerk die als geen ander de diepe verbondenheid van Jezus, Israël en de Kerk recht doet en toelicht.



VRIJDAG **17 januari** 2025: Theologisch symposium in Ede met dr. Mark S. Kinzer

De Ligthartzaal van de Christelijke Hogeschool te Ede (CHE), Oude Kerkweg 100 te Ede

Tijd: 10.00-16.00 uur, zaal open om 09.30 uur

Kosten: € 45,-- per persoon (inclusief koffie/thee en een lunch).

Het tarief voor studenten en mensen met een uitkering op bijstandsniveau bedraagt € 25,-- per persoon. Georganiseerd door de Jules Isaac Stichting.

Info: <https://julesisaacstichting.org/theologisch-symposium-met-dr-mark-s-kinzer-op-17-januari-2025>

25 januari: Concert in Ede van Hineni Orkest bij Holocaustherdenking



Op zaterdag 25 januari vindt in de Oude Kerk te Ede een concert plaats van het Hineni Symfonie Orkest naar aanleiding van de Nationale Holocaustherdenking op zondag 26 januari.

Het concert is georganiseerd door het Leerhuis Ede.

Het Hineni Symfonie Orkest bestaat uit 75 professionele en semi-professionele musici.

Hun repertoire: klassieke muziek van Joodse componisten en traditionele en eigentijdse Joodse muziek.

De musici spelen pro Deo, en met de opbrengsten van de concerten ondersteunt het orkest het Joodse volk, met name de gaarkeuken van het Hineni Centrum in Jeruzalem.



ZATERDAG **25 januari** 2025: Hineni-concert te Ede

Oude Kerk, Grotestraat 58, 6711 AN Ede

Aanvang: 19.30 uur

Info: <https://www.hinenisymfonieorkest.nl/>

6 februari: Israëlavond in Barneveld met rabbijn Katz

Op donderdagavond 6 februari houdt de werkgroep Israël & onze gemeente een Israëlavond in de Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70 te Barneveld.

Ruim een week na de Holocaust Memorial Day (de internationale herdenkingsdag) op 27 januari hoopt rabbijn S. Katz met de aanwezigen na te denken over de vraag:

‘Waar was God in Auschwitz?’

Geen eenvoudige vraag om over van gedachten te wisselen met elkaar, maar belangrijk om dit samen als Jood en niet-Jood te doen en te luisteren naar de Joodse stem. Confronterend ook wellicht.

Wie is rabbijn Katz?

Rabbijn Shmuel Katz is in dienst bij de Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge (NISH). Daarnaast is hij werkzaam aan het Nederlands Israëlitisch Seminarium. Hij is actief in het sociaal-pastorale werk van de NIHS, houdt toezicht op het *kasjroet* (de verzameling spijs- en voedselwetten) van de restaurants en winkels en controleert de *eroev* (sabbatsgrens). Zijn motto's: openheid, betrokkenheid en het tonen van liefde voor het Jodendom.

De avond begint om 20.00 uur. Vanaf 19.30 uur bent u welkom. De toegang is gratis. Wel wordt er een collecte gehouden voor een goed doel voor Israël.



DONDERDAG 6 februari 2025: Israëlavond met rabbijn Katz, 'Waar was God in Auschwitz?'

Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70, Barneveld

Aanvang: 20.00 uur, einde 21.45 uur; kerk open om 19.30 uur

Toegang is vrij, wel wordt er een collecte gehouden voor een goed doel voor Israël

Info: israel@hervormdbarneveld.nl



8 februari: Studiemiddag Classicale Commissie Kerk en Israël Veluwe



Save the date:

8 februari 2025: de studiemiddag van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe.

Locatie: **Goede Herderkerk, Jan Seppenplein 70, Barneveld.**

Meer informatie volgt.

19 mei: Landelijke ontmoetingsdag Kerk & Israël



De landelijke ontmoetingsdag op maandag 19 mei 2025 zal in het teken staan van de relatie tussen Pinksteren en het Wekenfeest (Sjavoe'ot).

De dag wordt gehouden in **De Schakel te Nijkerk.**

Meer informatie volgt.

<https://protestantsekerk.nl/evenementen/landelijke-ontmoetingsdag-kerk-israel/>

LEZENSWAARD

25 december CHANOEKA

Binnenkort, om precies te zijn van 25 december tot en met 2 januari 2025, vieren de joden Chanoeka. Dat feest wordt ook één keer, een beetje tussen neus en lippen door, genoemd in het Nieuwe Testament, en wel in Johannes 10.



Daar lezen we: 'Toen kwam het Vernieuwingsfeest in Jeruzalem; het was winter'.

Met dat Vernieuwingsfeest wordt Chanoeka bedoeld. Over de oorsprong van dat feest kunnen we niets lezen in wat wij het Oude Testament noemen. Dat komt omdat het pas is ontstaan in het jaar 165 voor het begin van onze jaartelling. We kunnen er iets over lezen in de (apocriefe) boeken van de Makkabeeën.

Een van de opvolgers van Alexander de Grote, de Syrische koning Antiochus Epiphanes, had een beeld van de Griekse oppergod Zeus in de tempel laten neerzetten. En gruwel voor elke rechtgeaarde jood. Ook werden allerlei joodse gebruiken, zoals de

besnijdenis en de sabbat, verboden. Torarollen werden verscheurd en verbrand. Het was niet de eerste, en het zou ook niet de laatste daad van antisemitisme zijn. De wetsgetrouwe joden kwamen in opstand. Ze wisten hun vijanden te verslaan. En op de 25^{ste} dag van hun maand *kislev* kon ook de tempel weer worden gereinigd van alle heidense resten. De tempel kon weer worden ingewijd. Dat duurde acht dagen. Volgens de legende viel dat niet mee, want met veel moeite kon nog maar één kruikje met zuivere olie worden gevonden, net genoeg om één lampje gedurende één dag te laten branden. Maar het wonder geschiedde. Zoals ooit de inhoud van het beroemde kruikje van Zarefath niet opraakte, zo bleef ook dit kruikje acht dagen lang olie schenken, zodat elke dag een lampje meer kon worden aangestoken. En acht dagen waren precies genoeg om weer nieuwe, reine olie te produceren.

De chanoekakandelaar heeft acht armen, met in totaal acht lampjes. Op de eerste dag wordt één lampje aangestoken, op de tweede dag twee, en zo verder. Dat gebeurt met behulp van de negende arm, in het midden. Die staat voor dat ene kruikje waarin zich elke dag weer opnieuw olie bevond waarmee de andere lichten konden worden aangestoken. En Johannes heeft ons dus verteld dat ook Jezus voor dat feest apart naar Jeruzalem ging. Al was het maar om te onderstrepen dat voor antisemitisme onder zijn volgelingen geen enkele ruimte kan bestaan!

Leo IJkel

Joden lezen het Eerste Testament anders dan christenen

Joden en christenen erkennen allebei het Oude, of liever: het Eerste Testament als gezaghebbend. In het Eerste Testament, voor Joden *Tenach*, lezen zij afzonderlijke verhalen over God, volk en land, waarbij de teksten uitspraken en onderricht bevatten die de basis vormen om als Jood een goed leven te leiden, dat wil zeggen: een leven naar Gods bedoeling. Ieder woord, iedere letter, ieder leesteken is daarbij van belang.

Christenen daarentegen lezen de Bijbel als een doorlopend verhaal over God, mensheid en verzoening, aldus een Joodse bijbelwetenschapper. Eenvoudiger gezegd: in *Tenach* gaat het om onderricht 'hoe te leven', in het christendom gaat het om 'hoe te geloven',

legde een Joodse schriftgeleerde eens uit. Hij voegde daaraan toe dat discussies over de leer verdeeldheid teweeg brengen, en dat inzet voor goede doelen mensen verenigt. Eeuwenlang hebben christenen zich ingespannen om Joden ervan te overtuigen dat Jezus de beloofde Messias is. Met weinig resultaat, want als de Messias gekomen is, zo geloven Joden, is het Vrederijk voor ieder waarneembaar. Om zich heen kijken doet concluderen dat het zover nog niet is.

De christelijke visie gaat grotendeels uit van rechtvaardiging door het geloof. Jezus heeft voor onze zonden geleden aan het kruis, door geloof mogen christenen zich Jezus' gerechtigheid toe-eigenen. Onze daden kunnen ons niet rechtvaardigen, aldus de apostel Paulus.

Jezus en Paulus kenden alleen het Eerste Testament, en baseerden zich daar op. Opvallend is dat het, zoals bijvoorbeeld bij Israëls koningen, gaat om de beoordeling van hun handelwijze. 'Hij deed wat goed of kwaad was in de ogen van de HEER.'

Waarom is die handelwijze zo belangrijk? De handelwijze brengt welzijn of vloek over het volk, zegen of onheil.

'Thora' heeft voor veel christenen geen gunstige klank, en wordt gezien als wetticisme. Gedacht wordt daarbij aan voorschriften en regels zoals die in Leviticus en Deuteronomium voor Israël gegeven werden.

Als Jezus de Thora gestalte geeft, gaat het om intensivering van de ethiek; woorden als gerechtigheid en barmhartigheid zijn daarin toonaangevend. Hij draagt de discipelen bij zijn afscheid op om deze waarden ook bij de volkeren ingang te doen vinden. De Thora moet geleefd worden. Het geschreven woord moet 'vles worden', gestalte krijgen. Zorgzaam en verantwoord samen leven op een bewoonbare aarde is een leefregel voor alle volkeren. Op deze wijze kan Israël een lichtend voorbeeld zijn.

Zouden beide Schriftinterpretaties, 'het doen van gerechtigheid' en 'verzoening' elkaar uitsluiten, of zijn ze ten diepste met elkaar vervlochten? In de vorige eeuw, maar vooral na de Tweede Wereldoorlog, verdiepte een aantal theologen zich in de Joodse Schriftuitleg, en hoe inspirerend bleek die te zijn!

Louise Katus,
Lid van de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe

Eerder gepubliceerd in het kerkblad van de PKN Hervormde Gemeente te Ermelo

Auteurs van 'De ziel van Catharina' vertellen hun verhaal

Op zaterdag 20 januari 2024 had de Classicale Commissie Kerk & Israël Veluwe een studiemiddag belegd in de Maranathakerk in Oldebroek. Daar vertelden Harry Smit en zijn dochter Judith het aangrijpende verhaal over de (joodse) ziel van Catharina. Zij schreven daar een boek over, en de ongeveer tachtig bezoekers luisterden ademloos naar wat de auteurs daarover zeiden.



Foto: 'Synagoga and Ecclesia in Our Time' van Joshua Koffman, te zien bij de kapel van de Saint Joseph's University in Philadelphia (VS). Beeld: [Wikipedia](#)

Het boek

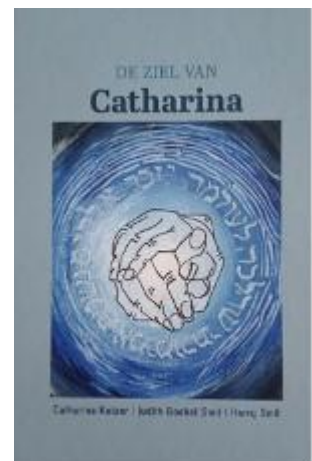
Er zijn van die boeken die je iedereen te lezen zou willen geven. Een van die boeken is getiteld: 'De ziel van Catharina'. Het is in feite geschreven door drie mensen: Catharina Keizer, Harry Smit en Judith Boekel Smit. Oma, zoon en kleindochter. Alle drie vertellen ze hun eigen verhaal. Die verhalen lopen door elkaar, dat wil zeggen, de verhalen van Catharina, Harry en Judith wisselen elkaar af.

Catharina werd in 1927 geboren in een joods gezin. Samen met haar iets oudere zus Hanna groeit ze op als een joods meisje. Haar leven lang herinnert ze zich de intens beleefde vieringen van de Sjabbes. Ze ruikt als het ware nog de kippensoep op vrijdagavond. En ze beleeft nog de zegen (het bensjen) van haar grootouders. Maar dan komt de oorlog. De gele ster op de kleren. De razzia's. Familieleden worden opgepakt en weggevoerd. Apart van elkaar komen ze op verschillende onderduikadressen.

Bij tante Gil en oom Luuc, SDAP'ers met een hart van goud. Daarna onder anderen in Heesum. In Arnhem. De slag om Arnhem. Tenslotte Velp. De ellende en de angsten van die tijd. Catharina moet wennen aan verschillende roepnamen. Ze moet ook wennen aan niet-joodse manieren van leven. Tenslotte komt ze ook in aanraking met de (gereformeerde) kerk. Haar wordt verteld dat Jezus de beloofde Messias is. Dat de kerk in de plaats van Israël is gekomen. Uiteindelijk laat ze zich dopen, op 13 mei 1945. Daarmee is ze een ander geworden. Na de oorlog komt ze een gereformeerde jongen tegen. Ze trouwen. Ze krijgen kinderen. Alleen, Catharina is niet de dochter van twee gereformeerde ouders, maar van twee joodse mensen. Zoiets vergeet je niet. Die joodse ziel, *je nesjomme*, die blijft. De joodse naam van Catharina was trouwens Chaja. En dat betekent: leven!

Vier kinderen worden geboren. Eerst een dochter, in 1954 gevolgd door een zoon die naar zijn opa Hartog wordt genoemd. Maar de roepnaam is minder joods: Harry. Hij wil theologie gaan studeren. Waarom? De Zesdaagse Oorlog (juni 1967) maakt iets bij hem wakker. Hij gaat theologie studeren in Kampen. Hij wordt dominee. Hij verdiept zich in de Talmoed. Hij blijft zoeken. En vinden. Hij niet alleen. Ook zijn broers gaan die weg. De joodse ziel laat zich niet smoren.

Maar ook kleindochter Judith voelt zoiets. Ook zij ontdekt haar joodse ziel. Judith noemt haar eerste kind Anne, bewust vernoemd naar Anne Frank. Ze ontdekt de betekenis van allerlei joodse gebruiken, zoals het leggen van steentjes op een graf, het kapot trappen van een glas bij een huwelijk. De joodse ziel van Catharina ontwaakt ook in de kinderen, de kleinkinderen en de achterkleinkinderen. Het verhaal van Catharina is de kern van het boek. Het is een aangrijpend verhaal. In Oldebroek vertelden Harry en Judith dit verhaal in het kort. Het werd aangevuld met een reactie van rabbijn Abraham Soetendorp (op het scherm), die tegen het einde van de oorlog in Velp dicht in de buurt van Catharina ondergedoken bleek te zijn geweest.



'De ziel van Catharina' is uitgegeven bij [Van Warven in Kampen](#), en het kost op een stuiver na € 23,--. ISBN: 978 94 93288 56 0.

Leo IJkel

Herdenking ontruiming Het Apeldoornsche Bosch

Op maandag 22 januari 2024 werd in Apeldoorn herdacht dat in de nacht van 21 op 22 januari 1943 Duitse soldaten alle bewoners en het personeel van de joodse psychiatrische inrichting Het Apeldoornsche Bosch eerst in vrachtwagens en vervolgens in

goederenwagons gooiden om ze naar een van de vernietigingskampen te brengen, waar ze vrijwel onmiddellijk werden vermoord.

'Ze waanden zich veilig, te midden van een prachtig natuurgebied, omringd door geliefden, door mensen die hen apprecieerden, hen als mens zagen, in hun waarde lieten. Ze waren beschermd. Tot op een dag duizend-driehonderd mensen vermoord werden ... Beste mensen, ik heb het niet over de verschrikkelijke aanslag van 7 oktober, waarbij 1.300 personen vermoord, verkracht en onthoofd zijn, puur en enkel omdat ze joods waren. Ik heb het over het Jodenbosch, hier in Apeldoorn, 81 jaar geleden, in de ochtend van 22 januari werden haar inwoners op transport gezet, puur en enkel omdat ze joods waren ...'

Dat zei rabbijn Yanki Jacobs in zijn toespraak bij de jaarlijkse herdenking van de ontruiming van het Apeldoornsche Bosch. Het was 81 jaar geleden dat ook daar meer dan 1.300 mensen werden weggevoerd en vermoord, puur en enkel omdat ze joods waren. En met deze woorden legde Jacobs meteen de vinger bij de wonde plek: het virus van de jodenhaat is na al die jaren nog altijd niet overwonnen. En dus moeten we nog altijd herdenken. Herdenken om waakzaam te blijven.

Ook deze herdenking was weer indrukwekkend. Leerlingen van basisschool De Prinsenhof en de Koninklijke Scholengemeenschap droegen zelfgeschreven gedichten voor. En ze noemden hardop honderd van de ruim dertienhonderd namen van de slachtoffers. Niet alleen Johan Kruithof, voorzitter van het herinneringscentrum, en burgemeester Ton Heerts hielden een korte toespraak, ook Jetty Kropveld, geboren tegen het einde van de oorlog, op dezelfde dag in februari als haar zusje Lida in 1939, vertelde over de kleine Lida. Ze was naar het 'Jodenbosch' gebracht omdat ze daar veilig zou zijn ...



Bij het monument in het Prinsenhof werden namens allerlei instanties bloemen gelegd. Op het terrein van het vroegere [Apeldoornsche Bosch](#) is een klein herinneringscentrum ingericht. Dankzij giften en subsidies kan dat worden uitgebreid. Begin 2025 zal die nieuwbouw klaar zijn, is de bedoeling. Men kan daar een bezoek brengen, om van dichtbij te voelen hoe het was. Om niet te vergeten. Om te voorkomen dat het weer zal gebeuren.

Leo IJkel

Lexicon Bijbels Hebreeuws gepresenteerd

Onlangs is bij uitgeverij Skandalon een woordenboek Hebreeuws-Nederlands verschenen van alle woorden in het Oude Testament (Tenach, de Hebreeuwse Bijbel). Dit tweedelige werk met ruim 2.200 bladzijden is geschikt voor iedereen die zich – beroepsmatig of uit liefhebberij – wil verdiepen in de grondtalen van de Bijbel: het Hebreeuws, het Aramees en het Grieks.

Uniek is dat elk woord in de Tenach, ook de vervoegde en verbogen woorden, op te zoeken is in dit lexicon. Het bevat op alfabetische volgorde ruim 8.000 Hebreeuwse en Aramese woorden en namen en 40.000 woorden in hun

